

BIBLIOTEKA
Kaleidoskop

Naslov originala

Tove Jansson

Sommarboken

© Tove Jonson, 1972.

© za srpski jezik Odiseja

Objavlivanje ove knjige pomogao je FILI.

FILI
FINNISH LITERATURE EXCHANGE

Tuve Janson

LETO

Prevela sa švedskog
Slavica Agatonović

Drugo izdanje

Odiseja
Beograd, 2011.

Jutarnje kupanje

Nakon kišne noći osvanulo je veoma toplo julsko jutro. Goli kamen se pušio, pukotine ispunjene mahovinom bile su natopljene vlagom, a svet jarkim bojama. Rastinje ispod verande džigljalo je kao u džungli. Gusto pakosno lišće i cveće još je prekrivala jutarnja senka, pa se žena pažljivo kretala da ga ne bi izlomila dok je, s rukom na ustima i jedva održavajući ravnotežu, nešto tražila po zemlji.

„Šta to radiš?” – pitala je mala Sofija.

„Ništa”, odgovorila je njena baba. „U stvari”, obrecnula se, „tražim protezu.”

Devojčica je sišla s verande i bez uvijanja pitala: „Gde si je izgubila?”

„Ovde”, rekla je. „Stajala sam tamo kad mi je ispala, negde među božure.”

Nastavile su da je traže zajedno.

„Pusti mene”, rekla je Sofija. „Vidiš da ne možeš da stojiš na nogama. Pomeri se.”

Uronila je pod cvetni krov bašte i puzala između zelenih stabljika. Tu je bilo lepo i zabranjeno. Meka crna zemlja i na njoj proteza, bela i ružičasta. Puna vilica starih zuba.

„Imam je!” – povikala je devojčica ispravljajući se. „Stavi je.”

„Ne smeš da gledaš”, rekla joj je baba. „Ovo je samo moja, privatna stvar.”

Sofija je držala protezu iza leđa. „Hoću da gledam”, rekla je. Baba je stavila protezu koja nije dobro prijanjala. Lako je skliznula i sve to, u stvari, i nije bilo ništa naročito.

„Kad ćeš ti da umreš?” – pitala je devojčica.

„Uskoro. Ali, to se tebe nimalo ne tiče.”

„Zašto?” – pitala je unuka.

Nije odgovorila. Pošla je stenovitim obronkom i produžila prema klanacu.

„To je zabranjeno!” – povikala je Sofija.

Starica je prezrivo pućnula: „Znam. Ni ti ni ja ne smemo da idemo do klanca, ali sad ćemo ipak da odemo, pošto tvoj tata spava, pa neće znati.”

Išle su preko stena. Mahovina je bila klizava. Sunce je već bilo prilično visoko, i sada je naokolo sve isparavalo, a celo ostrvo je bilo veoma lepo, tako prekriveno blistavom izmaglicom.

„Hoće li iskopati rupu?” – ljupko je upitala devojčica.

„Iskopaće”, odgovorila je starica. „Veliku rupu.” Pa je lukavo dodala: „Toliko veliku da svi možemo da stanemo u nju.”

„Zašto?” – pitala je devojčica.

Produžile su prema rtu.

„Nikad nisam išla ovako daleko”, rekla je Sofija. „A ti?”

„Ni ja”, odgovorila je njena baba.

Otišle su do same ivice grebena, gde se stena postepeno spuštala u sve mračnije terase. Svaka stopa strmine, prema mraku, bila je oivičena svetlozelenim resama morske trave koje su lelujale sa pokretima vode.

„Hoću da se kupam”, rekla je devojčica. Očekivala je protivljenje. Nije ga bilo, pa se skinula, polako i zabrinuto. Ne možeš da veruješ nekome ko tek tako dopušta da se sve desi. Spustila je noge u vodu i rekla: „Hladno je.”

„Naravno da je hladno”, odgovorila je starica odsutno. „Šta si očekivala?”

Devojčica je skliznula u vodu do struka i napeto iščekivala.

„Plivaj”, rekla joj je baba. „Pa, umeš da plivaš.”

Duboko je, pomislila je Sofija. Zaboravila je da nikad nije plivala u dubokoj vodi bez nekog pored sebe. Zato je izašla iz vode, sela na stenu i rekla: „Danas će izgleda biti lepo vreme.”

Sunce se još više popelo na nebu. Čitavo ostrvo je svetlucalo, a more i vazduh bili su prozračni.

„Znam da ronim”, rekla je Sofija. „Je l’ znaš kako je kad se roni?”

Baba je odgovorila: „Naravno da znam. Zaboraviš na sve, uhvatiš zalet i samo zaroniš. Osećaš snopove algi po nogama, one su braon, a voda je bistra, svetlija kad pogledaš uvis. Osećaš mehuriće. Kliziš. Zadržavaš dah i kliziš, obrćeš se i penješ, puštaš se dok ne izroniš i udahneš. Onda plutaš. Samo plutaš.”

„I sve vreme držiš oči otvorene”, rekla je Sofija.

„Naravno. Niko ne roni, a da ne otvori oči.”

„Da li mi veruješ da umem da ronim, i ako ti ne pokažem?” – pitala je devojčica.

„Da, da”, rekla je baba. „Obuci se sad da stignemo kući pre nego što ti se otac probudi.”

Osetila je prvi umor. *Kad dođemo kući, pomislila je, mislim da ću malo odremati. I ne smem da zaboravim da mu kažem da se dete još plaši duboke vode.*

Mesečina

Jednom se u aprilu, za vreme punog meseca, celo more za-
ledilo. Kad se preнула iz sna, Sofija se setila da su se vratili
na ostrvo i da sad ima sopstveni krevet, isti onaj u kome je
spavala njena mama pre nego što je umrla. Vatra je još plam-
sala u kaminu, bacajući titrave odbleske po plafonu, sa kojeg
su visile čizme i sušile se. Zgazila je na hladni pod i pogledala
kroz prozor.

Led se crneo kroz stakla, a posred leda videla je otvorena
vrata šporeta i plamsanje vatre, zapravo, videla je dvojа vrata
šporeta, skoro spojena. U drugom prozoru gorele su vatre kao
iz utrobe zemlje, a u trećem oknu videla je dvostruki odraz cele
sobe, putne torbe, škrinje i kutije s razjapljenim poklopcima,
pune mahovine, snega i suve trave, sve pootvarane, a podno
svake sklupčala se senka, crna kao ugarak. Videla je i dve de-
vojčice na steni, i kroz njih je rasla jarebika. Nebo iza njih bilo
je tamnoplavo.

Legla je na krevet i posmatrala vatru kako pleše po plafonu;
sve to vreme ostrvo se polako približavalo njihovoj kući. Bilo
je sve bliže i bliže. Spavale su na travnatoj obali, prekrivenoj
flekama snega, a ispod njih led je tamneo i počinjao da klizi,
sasvim polako na podu se otvorila pukotina za brodove i sve
njihove torbe otplovile su na reci mesečine. Svaka torba bila je
otvorena, puna mraka i mahovine, i nijedna se više nikad nije
vratila.

Sofija je ispružila ruku i veoma oprezno povukla babu za kiku. Ona se odmah probudila. „Slušaj”, šapnula je Sofija. „Videla sam dve vatre u prozoru. Zašto su bile dve vatre, a ne jedna?”

Baba je razmislila i odgovorila: „To je zato što imamo dupla stakla na prozorima.”

Posle nekog vremena Sofija je upitala: „Jesi li sigurna da su vrata zatvorena?”

„Otvorena su”, odgovorila je njena baba. „Uvek su otvorena, možeš sasvim mirno da spavaš.”

Sofija se umotala u jorgan. Pustila je da čitavo ostrvo otpluta na led, i dalje do horizonta. Trenutak pre nego što je zaspala, njen otac je ustao i ubacio još drva u šporet.

Avetinjska šuma

Na drugoj strani ostrva, iza brda, pružao se pojas mrtve šume. Tu je gospodario vetar. Stotinama godina šuma se upinjala da raste uprkos olujama i tako poprimila sasvim poseban izgled. Kad biste pored nje prošli čamcem, shvatili biste da se svako drvo savilo od vetra, čučnulo i vezalo u čvor, a mnoga od njih su puzala po zemlji. Vremenom bi stabla popucala, istrulila i potonula, pa bi mrtva podupirala ili smrvila drveće koje se još uvek zelenelo na vrhu. Sva zajedno činila su zamršenu masu tvrdoglave pomirenosti sa sudbinom. Zemlja se presijavala od smeđih iglica, osim tamo gde su smrče odlučile da ponizno puze umesto da stoje. Njihovo zelenilo širilo se u nekom bujnom besu, vlažno i sjajno kao u džungli. Zvali su je Avetinjska šuma. Sporo i mučno oblikovala je samu sebe, a ravnoteža između njenog opstanka i izumiranja bila je tako krhka da je i najmanja promena bila nezamisliva. Krčenje proplanka ili obično razdvajanje potonulih stabala lako bi moglo dovesti do propasti Avetinjske šume. Voda iz šumskih jezera nije se smela odvoditi, a iza gustog zaštitnog zida ništa se nije smelo posaditi. U dnu šikare, u većito mračnim rupama živele su ptice i sitne životinje. Po mirnom vremenu moglo se čuti šuškanje krila ili brzo tapkanje šapa. Ove životinje se nikad nisu pokazivale.

Kad se doselila na ostrvo, Sofijina porodica je pokušala da Avetinjsku šumu učini još strašnijom nego što je već bila. Skupljali su panjeve i suvo žbunje kleke na okolnim ostrvima

i dovozili ih čamcem na vesla. Dovlačili su preko ostrva te džinovske primerke raspadnute i izbledele lepote. Lomili su se, pucali i ostavljali za sobom široke puste puteve do mesta na kojima je trebalo da stoje. Baba je znala da tako ne ide, ali im ništa nije rekla. Samo je čistila čamac i čekala da im Avetinjska šuma dosadi. Onda je sama ušla u nju. Polako je puzala pored izvora vode i paprati, a kad bi se umorila legla bi na zemlju i gledala uvis, kroz mrežu sivog lišća i grančica. Kad su je pitali gde je bila, ona bi odgovarala da je malo spavala.

S druge strane Avetinjske šume ostrvo je pretvoreno u park reda i lepote. Zemlju natoplenu prolećnom kišom čistili su do najmanje grančice. Uske staze vodile su od rta do rta i spuštale se do peščane plaže. Samo zemljoradnici i gosti koji leti dolaze gaze po mahovini. Oni ne znaju, to se ne može dovoljno puta ponoviti, da je mahovina nešto najosetljivije što postoji. Nagaziš je jednom i mahovina se digne na kiši, ali ne i drugi put. Kad treći put prođeš po mahovini, mrtva je. Tako je i sa gavkama. Kad se treći put uplaše pa napuste gnezdo, nikad se više ne vrate. Negde u julu mahovinu krase laka i visoka trava. Metlice se otvaraju na potpuno istom rastojanju od zemlje i zajedno leluju na vetru kao livade na kopnu. Tada je celo ostrvo prekriveno jedva vidljivim velom uronjenim u toplotu, koji nestaje za nedelju dana. Ništa ne ostavlja tako snažan utisak netaknutosti i divljine.

Baba je sedela u Avetinjskoj šumi i deljala neke nepoznate životinje. Rezbarila ih je iz grana i parčića drveta, dajući im šape i lica, ali bi im lik bio samo naznačen, nikad suviše jasan. Zadržavale su svoju dušu od drveta, a povijeni oblici njihovih leđa i nogu svedočili su o nepredvidivosti njihovog rasta. Još uvek su bili deo trule šume. Neki put bi ih baba rezbarila direktno iz panja ili stabla. Njenih drvenih životinja bilo je sve više i više. Kačila ih je ili stavljala na drveće. Odmarale su se naslonjene na stablo ili uronjene u zemlju. Ispruženih ruku

tonule su u vodu šumskih jezeraca ili skrupčane mirno spavale kraj nekog korena. Ponekad su bile tek profil u senci, a ponekad, dve ili tri zajedno, divlje u tuči ili ljubavi. Baba je radila samo u starom drvetu koje je već našlo svoj oblik. Biral je i uzimala drvo koje je izražavalo ono što je želela.

Jednom je baba našla u pesku veliki beli kičmeni pršljen. Bio je suviše tvrd da ga obrađuje, ali nije mogao biti lepši, pa ga je zato stavila u Avetinjsku šumu baš takvog. Našla je još kostiju, belih ili posivelih, koje je more izbacilo na obalu.

„Šta to radiš?” – pitala je Sofija.

„Igram se”, odgovorila je baba.

Sofija je upuzala u Avetinjsku šumu i videla šta je sve njena baba napravila. „Da li otvaraš izložbu skulptura koje si izvajala?” – pitala je, ali baba je rekla da to nema veze s vajarstvom, vajanje je nešto sasvim drugo.

Počele su da zajedno traže kosti po obali. Traganje i sakupljanje je nešto posebno, zato što tad ne vidiš ništa drugo osim onoga što tražiš. Ako bereš brusnice, gde god da kreneš, vidiš samo ono što je crveno, a ako tražiš kosti samo ono što je belo. Ponekad su nalazile kosti tanke kao igla, izuzetno tanane i krhke, koje su morale da se nose veoma oprezno. Ponekad su nalazile ogromne, grube butne kosti ili kavez rebara zatrpan u pesku poput kostura neke olupine. Bilo ih je u bezbroj oblika i svaka od njih imala je sopstvenu strukturu.

Sofija i baba su sve što nađu nosile u Avetinjsku šumu. Tamo bi obično odlazile u suton. Tlo ispod drveća ukrašavale su tim belim arabeskama, kao nekim jezikom znakova, i kad bi šara od slika bila gotova, ostajale bi još malo da popričaju i slušaju kretanje ptica u šipražju. Jednom su videle tetreba ruževca, a drugi put veoma malu sovu. Sedela je na grani, silueta naspram večernjeg neba. Sova nikad ranije nije posetila ostrvo.

Jednog jutra Sofija je našla savršenu lobanju neke velike životinje. Pronašla ju je potpuno sama. Po babinom mišljenju,

bila je to glava foke. Sakrile su je u korpu i čekale veče. Zalazak sunca, sav u crvenim bojama, okupao je svetlošću čitavo ostrvo. Čak je i zemlja bila crvena. Spustile su lobanju u Avetinjsku šumu. Ležala je na zemlji, a zubi su joj se belasali u sutonu.

Odjednom je Sofija počela da viče. „Sklanjaj je!” – vikala je. „Sklanjaj!” Baba ju je odmah zagrlila, ali je mislila da je najbolje da ništa ne govori. Posle nekog vremena Sofija je zaspala. Baba je sedela i razmišljala o kući od kutija za šibice na peščanoj obali i borovnicama iza kuće. Mogla bi da napravi mol i prozore od srebrnog papira.

I tako je drvenim životinjama dopušteno da nestanu u svojoj šumi. Arabeske su tonule u zemlju i pozelenele od mahovine, a kako je vreme prolazilo stabla su još dublje klizila jedno drugom u zagrljaj. Baba je često odlazila u Avetinjsku šumu u suton, a preko dana je sedela na stepenicama verande i pravila čamčiče od kore drveta.

Gakalica

Jednog jutra, pre svitanja, u gostinskoj sobi je postalo hladno. Baba je preko sebe navukla krparu i s kuke na zidu skinula nekoliko kišnih kabanica, ali joj to nije mnogo pomoglo. Pretpostavljala je da je to zbog močvare. Čudno je to s močvarama. Napuniš ih kamenjem, peskom i starim balvanima, pa povrh svega napraviš drvljanik, ali one ipak nastave da se ponašaju kao močvare. U rano proleće mirišu na led i imaju sopstvenu maglu kao sećanje na vreme kad su imale crne izvore i netaknute metlice oštrike. Baba je pogledala petrolejski kamin koji se ugasio i sat koji je pokazivao tri. Onda je ustala i obukla se, uzela štap i spustila se niz kamene stepenice. Noć je bila mirna, i ona je poželela da sluša poj ledenjarki.

Ne samo drvljanik, nego i čitavo ostrvo prekrivala je magla, u posebnoj tišini koja se može naći samo na moru početkom maja. U tišini su se jasno razaznavale kapljice vode koje se otkidaju s grana drveća, ništa još nije raslo a na severnoj strani mogli su se videti razbacani pečati snega. Predeo je bio ispunjen iščekivanjem. Čule su se ledenjarke. Zvali su ih gakalice zbog zvuka koji ispuštaju: gak, gak, gak. Te ptice se nikad nisu videle, jer su uvek bile daleko, veoma daleko. Tajanstvene poput pravca, koji se usamljen krije na livadi. Gakalice su se skupljale kod najudaljenijih ostrva u ogromnim svadbenim jatima, gde su u proleće po čitavu noć pevale bez prestanka.

Baba je išla preko stene razmišljajući o pticama. Činilo joj se da nijedna druga životinja ne može tako dramatično da istakne i upotpuni neko zbivanje, promenljivost godišnjih doba i vremena, naša skrivena unutrašnja podrhtavanja. Mislila je na ptice selice i na kosa u letnje veče. I na kukavicu. Da, na kukavicu, veliku hladnu pticu koja lebdeći izviđa okolinu. Setila se onih sasvim malih koje, kružeći u jatu, svrate u kratku posetu krajem leta, okruglaste, glupe i neustrašive, i na laste koje ukažu čast samo kućama u kojima žive srećnici. Čudno je kako su bezlične ptice postale tako snažni simboli. Ili možda i nije. Za babu su ledenjarke predstavljale iščekivanje i obnavljanje. Ukočenih nogu, oprezno je koračala po stenama, a kad je došla do kućice za igru kucnula je u prozor. Sofija se odmah probudila i izašla.

„Šetam i slušam ledenjarke”, rekla je baba.

Sofija se obukla, pa su zajedno krenule dalje.

Na istočnoj strani stene su bile oivičene tankim ledom. Niko još nije stigao da sakupi drva i cela je plaža bila prekrivena građom. Podsećala je na neko široko, ispučeno debelo uže od zavezanih dasaka, algi i trske. Bilo je tu i oblica i krhkih drvenih kutija koje su se izvrnule između čeličnih žica, a popreko na svemu tome ležao je ogromni teški balvan, pocrneo od starog ulja. Laki komadi kore i krhotine iz prošlih oluja plutali su u vodi izvan leda. Slabo podizanje mora polako ih je privlačilo i odbijalo. Samo što nije svanulo i kroz maglu koja se prostirala preko mora već je probijala svetlost. Ledenjarke su se sve vreme melodično dovikivale izdaleka.

„Razmnožavaju se”, rekla je Sofija.

Sunce je izašlo, magla se na trenutak užarila, a onda nestala. Na glatkoj steni u vodi ležala je jedna gakalica. Bila je mokra i mrtva i izgledala je kao iscedena plastična kesa. Sofija je rekla da je to stara vrana, ali joj baba nije poverovala.

„Pa, proleće je!” – uzviknula je Sofija. „One ne umiru sada, nove su i upravo su se venčale, tako si mi rekla.”

„Pa”, rekla je baba, „u svakom slučaju, ova je umrla.”

„Zašto je umrla?” – vikala je Sofija. Bila je strašno ljuta.

„Zbog nesrećne ljubavi”, objasnila je njena baba. „Čitave noći pevala je i gakala svom dragom, a onda je došla neka druga i uzela ga. Onda je gakalica gurnula glavu pod vodu i otplovila.”

„Nije istina”, povikala je Sofija i zaplakala. „Ledenjarke ne mogu da se udave, pričaj kako treba.”

Onda je baba rekla da je gakalica prosto udarila glavom u neki kamen. Toliko je pevala i gakala da nije gledala kuda leti, a onda je vrag odneo šalu, baš kad je bila najsrećnija.

„E, to je već bolje”, rekla je Sofija. „Zar ne bi trebalo da je sahranimo?”

„Nema potrebe”, odgovorila je baba. „Sad će plima, pa će se sama sahraniti. Morske ptice treba da se sahranjuju isto kao mornari.”

Produžile su dalje i pričale o sahranjivanju mornara. Ledenjarke su pevale dvoglasno i troglasno, i sve dalje i dalje. Poluostrvo je prema rtu bilo je sasvim izmenjeno zimskim olujama. Tamo nikad nije bilo ničeg osim kamena, a sada je cela plaža bila peščana.

„Trebalo bi je spasti”, rekla je baba i svojim štapom kopkala po pesku. „Ako more naraste i zaduva sa severa, sve će ponovo otploviti.” Opružila se na ostatke izbeljene trske i gledala u nebo. Sofija je legla pored nje. Postajalo je sve toplije. Dugo je vladala tišina koju je prekinuo neobično hladan, suzdržan zvuk ptica selica u letu i one su videle kako celo jato nadleće ostrvo nastavljajući dalje, na severoistok.

„Šta ćemo sad da radimo?” – pitala je Sofija.

Baka joj je predložila da obiđe rt i pogleda šta je more izbacilo na obalu.

„Jesi li sigurna da ti neće biti dosadno?” – pitala je Sofija.

„Sasvim sigurna”, rekla je starica. Okrenula se na stranu i podigla ruku iznad glave. Između rukava džempera, šešira i bele trske videla je trougao neba, mora i peska, sasvim mali trougao. Blizu nje, u pesku, ležala je suva slamka među čijim je nazubljenim listovima bilo perce morske ptice. Pažljivo je posmatrala njegovu građu, krutu dršku u sredini i paperje oko nje, svetlosmeđe i lakše od vazduha, zatim tamnije i sjajno ka vrhu koji se završavao malom, ali razdraganom krivom linijom. Perce je treperilo na nekoj vazdušnoj struji koju ona nije mogla da oseti. Baba je utvrdila da se slamka nalazi tačno na odstojanju koje odgovara njenim očima. Pitala se da li se perce zakačilo za slamku sada u proleće, možda tokom noći, ili je cele zime bilo tu. Gledala je zaobljeno udubljenje u pesku kraj korena slamke i pramen morske trave koji se upleo oko stabla. Odmah pored nje ležao je komad kore. Ako bi je dugo posmatrala, rasla je pretvarajući se u prastaru planinu. Njena gornja strana je imala kratere i iskopine koje su ličile na vrtloge. Kora je bila lepa i uzbudljiva. Odmarala se na svojoj senci na pesku u jednoj jedinoj uporišnoj tački, a pesak je bio krupan, čist i skoro siv na jutarnjoj svetlosti. Nebo potpuno prazno, kao i more.

Sofija se vratila. Trčala je. „Našla sam rešetku”, vikala je. „Velika je, sa nekog broda! Dugačka je kao brod!”

„Ma šta kažeš”, rekla je baba.

Bilo joj je važno da ne ustane suviše brzo. Želela je da posmatra slamku u pesku i baš tad je perce napustilo svoj oslonac i poletelo na lakom jutarnjem povetarcu. Nestalo je iz njenog vidnog polja, a kad je stala na noge predeo se smanjio. Rekla je:

„Videla sam pero, pero gakalice.”

„Koje gakalice?” – pitala je Sofija, jer je zaboravila pticu koja je umrla zbog ljubavi.

Berenis

Jednog leta Sofiji je došla gošća, prva osoba koja je došla u goste baš kod nje. Sofija se divila kosi svoje nove drugarice, Jerdis Evelin, koju su svi zvali Pipsan.

Sofija je ispričala babi da njena drugarica ne voli da je zapitkuju za pravo ime, da se svega plaši i da zato moraju da budu veoma pažljivi prema njoj. Dogovorile su se da paze da makar u početku ne uplaše Pipsan nečim što nikad nije videla. Kad je Pipsan stigla bila je neprikladno obučena i nosila je cipele s kožnim đonovima. Bila je previše lepo vaspitana i sasvim tiha, a kosa joj je bila zapanjujuće lepa.

„Zar joj nije divna kosa?” – šapnula je Sofija. „Prirodno kovrdžava.”

„Veoma lepa”, rekla je baba. Pogledale su se i polako klimnule glavom. Sofija je duboko uzdahnula i objasnila: „Ja ću da je zaštitim. Što ne napravimo tajno udruženje Pipsaninih zaštitnika? Jedino ne valja što ime Pipsan ne zvuči baš aristokratski.”

Baba je predložila da je nazovu Berenis, ali samo u okviru udruženja. Berenis je bila kraljica poznata po svojoj lepoj kosi, a tako se zvalo i jedno sazvežđe.

Okružena ovim tajnim metaforama i tema mnogih ozbiljnih razgovora, Pipsan, neobično malo i uplašeno dete koje nisu smele da ostave samo, šetalo se po ostrvu. Zato je Sofija stalno bila u žurbi, jer nije smela da svoju gošću dugo ostavlja samu.

Baba je ležala u gostinskoj sobi na zadnjoj strani kućice kad ju je čula da dolazi. Dahtala je uz stepenice i uz tresak uletela, sela na krevet i šapnula: „Izluđuje me. Neće da nauči da vesla, jer ne sme da uđe u čamac. Voda joj je hladna. Šta ćemo da radimo sa Berenis!?” Održale su kratko savetovanje i, do daljeg, ništa nisu ustanovile, pa je Sofija ponovo izjurila.

Gostinska soba je naknadno sagrađena i zato je izgledala neobično. Bila je priljubljena uz zadnji deo kuće, a zid do nje bio je premazan katranom. Na njemu su visile mreže, alke za sajle, užad i druge stvari koje mogu da zatrebaju. Krov je bio veoma strm pošto je bio nastavak pravog krova. Soba je bila izdignuta stubovima zato što se brdo, između kućerka i drvljanika, spuštalo pravo u bivšu močvaru. Zbog stabla bora ispred nje, gostinska soba nije bila mnogo duža od kreveta, te bi se ukratko mogla opisati kao, zapravo, sasvim kratak hodnik ofarban plavom kredom, sa vratima i kutijama za eksere na jednom kraju i prevelikim prozorom na drugom. Prozor je bio prevelik jer im je preostao od kuće. Levi zid je bio naheren ispod kosog krova. Krevet je bio beo sa nekoliko plavih i zlatnih ukrasa. Ispod gostinske sobe bilo je drvene građe, kanistera sa ugljenim katranom, benzinom i sredstvima za prepariranje drveta, praznih kutija, lopata i ćuskija, kao i nekih starijih posuda za čuvanje žive ribe i raznih drugih starudija, još uvek suviše lepih da bi se bacile. Drugim rečima, gostinska soba je bila prijatna i izdvojena od svega ostalog, detalje nije ni važno pominjati. Starica se vratila svojoj knjizi i nije baš mnogo razmišljala o Berenis. Duvao je ujednačeni letnji jugozapadni vetar. Pospano je šuštaloo oko kuće i ostrva. Čula je da u kući slušaju vremensku prognozu, a ćošee sunca kliznulo je još malo niz prozorsku dasku.

Sofija je uz tresak otvorila vrata, ušla i rekla: „Ona plače. Plaši se mrava i misli da ih ima svuda. Samo podiže noge, ova-

ko, i trupka u mestu, i plače i ne sme da stoji mirno. Šta da radimo s njom?”

Odlučile su da povedu Berenis do čamca gde nema mrava i da je prevare prevodeći je iz većeg straha u manji. Baba je opet nastavila da čita.

Na zidu u dnu kreveta visila je simpatična slika nekog pustinjaka. Bila je to reprodukcija u boji na sjajnom papiru, isečena iz knjige. Videla se pustinja u dubokom sutonu, samo nebo i suva zemlja. Usred tog predela pustinjak je ležao u svojoj postelji i čitao. Imao je neku vrstu otvorenog šatora oko sebe i noćni stočić sa petrolejskom lampom. Njegov prostor, koji se sastojao od šatora, kreveta, svetlosnog kruga i noćnog stočića, bio je majušan skoro kao i on. U sutonu, malo dalje, nazirao se lav koji se odmara. Sofija je smatrala da lav deluje kao opasnost, ali je baba mislila da on, najverovatnije, štiti pustinjaka.

Kad duva s jugozapada lako se može steći utisak da se dani smenjuju jednolično i bez ikakvih događaja. Danju i noću čuje se isti ujednačeni mirni šum. Tata samo radi za svojim stolom. Mreže se postavljaju i vade. Svako se kreće po ostrvu obuzet poslovima koji se toliko podrazumevaju da se o njima i ne priča, ni da bi vam se neko divio, ni da biste osvojili simpatije. Uvek samo isto dugo leto, kad sve raste svojim ritmom. To što je Berenis, sada je zovemo njenim tajnim imenom, došla na ostrvo, donelo je komplikacije koje niko nije predvideo. Nisu shvatili da život na ostrvu, ma koliko privremen, predstavlja nedeljiv spoj. Njihov rasejani način života i praćenje sporog toka leta nisu predviđali goste i ostrvljani nisu shvatali da se Berenis više plaši njih nego mora, mrava i noćnog vetra u drveću.

Trećeg dana Sofija je ušla u gostinsku sobu i rekla: „Ovako više ne ide. Ona je nemoguća. Naterala sam je da roni, ali nije ništa bolje.”

„Da li je stvarno ronila?” – pitala je baba.

„Pa da. Gurnula sam je i onda je zaronila.”

„Aha”, rekla je baba. „I šta sad?”

„Njena kosa ne podnosi slanu vodu”, objasnila je Sofija tužno. „Izgleda strašno. A baš sam tu kosu volela.”

Baba je zbacila cebe sa sebe, ustala i uzela svoj štap. Pitala je: „Gde je ona?”

„U njivi s krompirom”, rekla je Sofija.

Baba je sama prešla preko ostrva do njive, koja se nalazila malo iznad mora, u zavetrini između stena, i imala je sunca preko čitavog dana. Taj krompir, rana sorta dakle, stavlja se na peščanu postelju i prekriva slojem algi. Zaliva se slanom vodom i daje čiste ovalne krompire ružičastog sjaja, premda prilično sitne. Berenis je sedela iza najveće stene, napola zaštićena borovim granama. Baba je sela malo dalje i počela da kopa svojom lopaticom. Krompir je još uvek bio suviše sitan, ali je ipak izvadila deset komada. „Ovako se to radi”, rekla je devojčici. „Posadi se jedan veliki i od njega nastane gomila malih. Ako malo sačekaš, svi će postati veliki.”

Berenis je pogledala kroz svoju zamršenu kosu, letimično, pa opet skrenula pogled. Nije je briga za krompir, niti za bilo koga ili bilo šta drugo.

Da je samo malo starija, pomislila je baba. Da je bar toliko odrasla da mogu da joj kažem da shvatam koliko joj je strašno. Da odjednom upadne u čvrsto ustaljeni red s ljudima koji su oduvek živeli zajedno i kao gazde navikli da se kreću jedni među drugima na zemlji koju poznaju, pa ih svaka mala pretinja onome na šta su navikli čini samo još složnijim i čvršćim. Ostrvo može da bude užasno za nekog ko dolazi spolja. Sve je zaokruženo, svako ima svoje mesto, svojeglavo, mirno i samodovoljno. Unutar njihovih obala sve funkcioniše prema ritualima koji su se skamenili od silnog ponavljanja, a istovremeno lutajući provode dane, tako hirovito i privremeno kao da se svet završava na horizontu. Baba se toliko zanela ovim mislima

da je zaboravila i na krompir i na Berenis. Pogledala je obalu u zavetrini i talase koji su sa obe strane zapljuskivali ostrvo, sjedinjavajući se i nastavljajući prema kopnu, krajolik s dugim plavim krestama talasa koji nestaju ostavljajući za sobom samo mali trag mirne vode. Preko otvorene vodene površine između ostrva plovio je ribarski brod sa velikim belim brkovima.

„Aha!” – rekla je baba. „Eno plovi neki brod.” Pogledom je potražila Berenis, ali sada se dete skroz sakrilo ispod bora. „Aha!” – rekla je baba još jednom. „Stižu krijumčari, barabe. Sad moramo da se sakrijemo.” Uz malo muke uvukla se ispod bora i šapnula: „Vidiš li, eno ih! Dolaze ovamo. Prati me, idemo do sigurnijeg mesta.” Počela je da puži preko brda i Berenis ju je velikom brzinom pratila na sve četiri. Zaobišle su malu močvaru s pašjom borovnicom i došle do udoline sa vrbovim žbunjem. Bila je mokra, ali tu se ništa nije moglo.

„Eto”, rekla je baba. „Za sada smo na sigurnom.” Pogledala je Berenisino lice i dodala: „Hoću da kažem, na sigurnom smo. Nikad nas neće naći.”

„Zašto su oni barabe?” – šapnula je Berenis.

„Zato što dolaze da nam smetaju”, odgovorila je baba. „Mi smo ljudi koji žive na ostrvu i moramo da oteramo sve koji krenu ovamo.”

Ribarski brod je otplovio.

Sofija ih je tražila po celom ostrvu, tražila ih je pola sata i kad ih je konačno našla kako mirno plaše punoglavce, bila je besna. „Gde ste bile?!” – viknula je. „Svuda sam vas tražila!”

„Sakrile smo se”, objasnila je baba.

„Sakrile smo se”, ponovila je Berenis. „Ne damo nikom da dođe ovamo.” Pribila se uz staricu, ne skidajući pogled sa Sofije.

Sofija ništa nije rekla, samo se naglo okrenula i otrčala.

Ostrvo se smanjilo i postalo tesno. Gde god bi krenula bila je svesna njihovog prisustva i morala je da ode daleko od njih,

a čim bi nestale bila je prinuđena da ih pronade da bi mogla da ode svojim putem.

Posle nekog vremena baba se umorila, pa se popela uz stepenice do gostinske sobe. „Sad ću malo da čitam”, rekla je. „Hajde, poigraj se malo sa Sofijom.”

„Neću”, rekla je Berenis.

„Pa igranj se onda sama.”

„Neću”, rekla je Berenis, ponovo preplašena.

Baba je otišla po svoj blok za crtanje i ugljen i ostavila ih na stepenicama. „Trebada nacrtaj nešto”, rekla je.

„Ne znam ništa da nacrtam”, odgovorila je devojčica.

„Nacrtaj nešto strašno”, rekla je baba, jer je sad stvarno bila umorna. „Nacrtaj nešto najstrašnije što znaš, i radi to što duže možeš.”

Onda je rezom zatvorila vrata, legla na krevet i navukla ćebe preko glave. Vetar s jugozapada šumio je mirno u daljini, prelazeći preko obala, preko ostrva, preko gostinske sobe i drvljanika.

Sofija je privukla kutiju za ribu do prozora i popela se na nju. Kucnula je tri puta dugo i tri puta kratko na staklo. Kada se baba iskobeljala iz svoje ćebadi i odškrinula prozor, Sofija joj je saopštila da napušta udruženje. „Ona Pipsan!” – rekla je. „Takve me više ne zanimaju! Šta radi?”

„Crta. Crta nešto najstrašnije što zna.”

„Ona ne ume da crta”, šapnula je Sofija ostrašćeno. „Jesi li joj dala moj blok? Šta ona ima da crta?”

Prozor se zalupio i baba se izvrnula na leđa. Sofija se tri puta vraćala, svaki put lepeći strašnu sliku za prozor gostinske sobe. Prvi crtež je predstavljao dete sa ružnom kosom koje vrišti dok se veliki mravi penju po njemu. Na drugom je to isto dete bilo pogođeno kamenom u glavu. Treći put je nacrtala brodolom, tako da je baba pretpostavila da je cela stvar sad izživljena. Kad

je otvorila svoju knjigu i konačno našla mesto dokle je prošli put stigla, ispod vrata se pojavio papir.

Berenisin crtež je bio dobar. Bio je nacrtan u nekom nespuntanom besu i predstavljao je biće čije je lice bilo crna rupa. To biće kretalo se povijenih ramena, a ruke su mu bile kao duga ukočena krila slepog miša. Počinjale su visoko kod vrata i vukle se po zemlji sa obe strane, kao oslonac ili možda prepreka bezobličnom telu bez kostiju. To je bila tako strašna i tako izražajna slika da je babu obuzelo divljenje. Otvorila je vrata i viknula: „Dobar je. To je stvarno dobar crtež!” Nije gledala u dete, samo u crtež, a u njenom glasu nije bilo ni ljubaznosti ni podsticanja.

Berenis je još sedela na stepenicama ne okrećući se. Uzela je neki kamenčić i bacila ga pravo u vazduh, zatim je ustala i sporim i pažljivim pokretima otišla prema plaži. Sofija je stajala kod drvljanika i čekala.

„Šta sad radi?” – pitala je baba.

„Baca kamenje u more”, rekla je Sofija. „Ide do rta.”

„To je dobro”, rekla je baba. „Dođi da vidiš šta je napravila. Kako ti se sviđa?”

„Pa, dobro je”, rekla je Sofija.

Baba je prikačila crtež na zid pomoću dve čiode i rekla: „Kakva odlična ideja. Sad ćemo da je ostavimo na miru.”

„Da li ona *zna* da crta?” – pitala je Sofija utučeno.

„Ne”, odgovorila je baba, „verovatno ne zna. Ona je sigurno od onih koji urade jednu jedinu dobru stvar i onda to nikad ne ponove.”

Ograđeni pašnjak

Sofija se pitala kako izgleda na Nebu i njena baba joj je odgovorila da možda liči na onaj ograđeni pašnjak. Prošle su pored pašnjaka kraj seoskog puta i zastale da ga pogledaju. Bilo je veoma toplo, seoski put je bio beo i ispucao a lišće biljaka na ivici jarka prekriveno prašinom. Ušle su u ograđeni pašnjak i sele na visoku travu koja uopšte nije bila prašnjava. Tu su rasli zvončići, smilje i ljutić.

„Da li na nebu ima mrava?” – pitala je Sofija.

„Nema”, rekla je baba i pažljivo legla na leđa. Stavila je šešir preko nosa i pokušala da krišom odrema. U daljini se kretala neka poljoprivredna mašina, polako i neumorno. Kad bi zanemarile mašinu, što nije bilo teško, i samo slušale insekte, čule bi ih na milione kako ispunjavaju čitav svet neujednačenim talasima oduševljenja i leta. Sofija je brala cveće, držeći ga u ruci dok nije postalo vruće i neprijatno. Stavila ga je na svoju babu, pitajući se kako Bog može da upamti sve koji se u isto vreme mole.

„On je mnogo, mnogo mudar”, pospano je promrmljala baba ispod šešira.

„Kaži pošteno”, rekla je Sofija. „Kako stiže?”

„Ima svoje pomoćnike...”

„Ali kako stigne da obavi ono za šta ga mole, ako nema vremena da razgovara sa pomoćnikom pre nego što sve ode dođavola?”